

POMORSKI MUZEJ CRNE GORE KOTOR

BOKA KOTORSKA OKOM FOTOGRAFA

LAFORESTA

KOTOR, 2018

Od sredine 19. vijeka pogled na svijet se značajno promijenio. Otkrićem fotografije 1839. godine sjećanje na važne događaje i ljude dobilo je novu dimenziju. Na fotografiji je sačuvan jedan trenutak stvarnosti, dio nečijeg života, bez obzira na to da li na njoj posmatramo osobu, grad, brod ili kuću. Čak i ako je fotografisan događaj kojemu smo sami svjedočili, mi na fotografiji vidimo samo sopstveno sjećanje. Ona služi da ne zaboravimo, ona je „ogledalo empatije i samospoznaje, uviđanja i identifikacije“ (D. Arbus). Uхватiti vrijeme i sačuvati ga za vječnost djeluje poput čarolije kao i umjetnost. Rečeno je da je Zemlja umjetnost, a fotograf samo svjedok koji bilježi ljepotu. Na prikazanim fotografijama su ljepotu Boke Kotorske, na razmeđi dva vijeka i u prvih 30 godina 20. vijeka, svjetlo pisali umjetnici iz porodice Laforest, čuvajući od zaborava njenu jedinstvenost.

Franc Laforest (Franc Thiard de Laforest) rođen je u Beču 1838. godine. Potomak je burgundske porodice Thiard de Bissy, koja se početkom 19. vijeka doselila u Beč iz Francuske. Završio je trgovačku školu 1856. godine i već tada počinje da se bavi fotografijom, koja će postati njegovo životno zanimanje. Putovanja po Holandiji i Francuskoj bila su samo uvod u ona koja će preduzimati tokom života. Već od 60-ih godina 19. vijeka nižu se gradovi u kojima djeluje: kratko u Trstu, a zatim Bakar, Zadar, Šibenik, Split, Mostar i najzad Kotor. Na početku svoje fotografske karijere bavio se portretnom fotografijom, ali vrlo brzo izlazi iz ateljea i okreće se ambijentu, panorami, pejzažu, arhitekturi i arheološkim nalazištima.

Franc Laforest, fotograf i pisac, objavio je dvije knjige koje je ilustrovaо svojim fotografijama: jedna predstavlja jedinstven zapis o starinama Splita i objavljena je 1878, dok je knjiga *Bokokotorski zaliv* objavljena 1898. godine. Iste godine objavio je i *Album o Dalmaciji*, koji je kruna njegovog tridesetogodišnjeg rada, jer su se na jednom mjestu našle fotografije snimane

duž cijele dalmatinske obale, uključujući i Boku Kotorsku. Za svog radnog vijeka u Splitu i Mostaru ostavio je trag fotografišuću najuglednije ličnosti tog doba, snimio je vrijednu kolekciju zadarskih veduta, izdao mapu s 28 fotografija s gradilišta pruge Metković–Mostar. Boraveći u Dubrovniku, snimao je panoramu grada i razne gradske motive. Za svoj rad Franc Laforest nagrađen je bronзанom medaljom na izložbi u Trstu 1882. godine, kao i zlatnom medaljom na izložbi u Parizu 1900. godine.

Prvi pomen Franca Laforesta u arhivskoj građi Opštine Kotor datira iz 1889. godine, pa možemo smatrati da se tih godina i doselio u Kotor sa svojom porodicom.

Od tada su u njegovom ateljeu fotografisane poznate ličnosti gradskog života, porodične fotografije, članovi Bokeljske mornarice. Radio je grupne portrete van ateljea, bilježio sve važne društvene događaje koji su se dešavali u Kotoru, kao i svakodnevni život grada. Njegovu umjetničku prirodu privlačili su predjeli i arhitektura Boke Kotorske, Crnogorskog primorja, zaleđa Boke, Njeguši, Cetinje. Fotografije načinjene okom vještog fotografa zauvijek su sačuvane kao vrijedan dokument o ljudima i predjelima Boke Kotorske na razmeđu dva vijeka.

Kada su fotografski ateljei počinjali sa radom, sticali su prihod uglavnom u zatvorenim ateljeima, izrađujući portrete. Međutim, kada krajem 19. vijeka fotoaparat postaje dostupan građanima, posao profesionalnih fotografa gubi na značaju. Već u to vrijeme fotografski zanat nije bio toliko rijedak, samim tim nije bio ni pretjerano unosan, zato se izrađuju fotografije panoramskih prikaza mjesta koje se prodaju kao razglednice i time se stiče prihod.

I Franc Laforest tada počinje sa izradom razglednica, a tu praksu nastavljaju i njegova supruga i sin. Na tim razglednicama su prikazana razna mjesta po Boki Kotorskoj, kao i panoramski prikaz cijelog Bokokotorskog zaliva fotografisanog sa lovčenskih padina. Upravo su fotografije koje izlažemo nastale za potrebe izrade razglednica koje su prodavane i sve većem broju turista koji tih godina otkrivaju Boku i Kotor. Na pločama koje su obrađene postoje oznake koje upućuju na to da su korišćene kao razglednice ili čestitke za Uskrs ili Novu godinu.

Nakon smrti Franca Laforesta, 1911. godine njegov posao

nastavlja supruga Gabrijela (rođena Fon Lahman /von Lachmann/), a kasnije i sin Feliks, koji proširuju djelatnost na Tivat i Herceg Novi. Zbog bolje ekonomske isplativosti već 1906. godine Franc Laforest se udružio sa svojim kolegom Karlom Veberom Mlađim, a kada posao 1912. godine preuzima njegova supruga, udružuje se sa Rudolfom Smodlakom i Eleonorom Prelesnik, takođe fotografima. Zajedno sa Eleonorom Prelesnik vodi knjižaru i papirnicu sa kioskom na rivi. Pored ateljea u Kotoru zadržava i atelje u Tivtu do 1919. godine. Nakon 1922. Gabrijela Laforest sa svoje dvije kćeri vodi Atelje „Laforest“ u Kotoru, a nakon 1935. godine seli se za Herceg Novi.

Franc i Gabrijela imali su sedmoro djece, od kojih je najmlađi, Feliks Laforest, rođen u Kotoru 1898. godine, gdje je završio osnovnu i zanatsku školu, a istovremeno stekao znanja iz matematike i astronomije, uzimajući dodatne časove kod profesora dr Leopolda Netovića. Paralelno sa time razvija i fotografsko umijeće, radeći sa majkom u fotografskom Ateljeu „Laforest“ u Kotoru. Još kao maloljetan regrutovan je za vrijeme Prvog svjetskog rata i sve ratne godine provodi na nekoliko ratišta, a poslije oslobođenja, nakon kratke posjete Beču, vraća se pješke u rodni Kotor. Ženi se 1922. godine Anom Dinstl iz Kotora i u tom braku rađaju se tri kćeri: Gabrijela, Lidija i Ernesta. Svoj posao obavljao je, pored Kotora, i u Herceg Novom, Dubrovniku, Kumboru i Tivtu. Između dva rata posao fotografa je bio unosan, čemu su umnogome doprinijeli razvoj turizma na hercegnovskom području i prodaja razglednica Međutim, nakon Drugog svjetskog rata Feliks je bio proglašen narodnim neprijateljem, te mu je skoro sva imovina oduzeta. Godine 1950, nakon smrti supruge, sa ćerkom Lidijom seli se u Zagreb, gdje otvara atelje sa Slavenom Smodlakom. Opština Herceg Novi mu je za života vratila dio stambenog prostora i atelje, pa je posljednje dane proveo u Herceg Novom. Sahranjen je u Kotoru 1961. godine.

Feliks Laforest, nastavljajući zanat svojih roditelja, ostavio je dubok trag u kuturnom životu, prije svega Herceg Novog, ali i cijele Boke Kotorske. Kao i njegov otac, pionir fotografije i umjetničke fotografije na prostoru Boke, bio je osnivač vaterpolo kluba „Jadran“, suosnivač vatrogasnog društva u Herceg No-

vom, ugledni građanin, odbornik u Opštini kao i član Zanatske komore.

Fotografski atelje „Laforest“ u Herceg Novom je između dva rata bio opremljen najboljom opremom u Crnoj Gori i upoređivali su ga sa foto-studijima u Beogradu i Zagrebu. Feliks Laforest je u Herceg Novom pored ateljea imao foto-radnju i drogeriju. Kod njega su na zanatu uvijek bila dva do tri šegрта i do četiri fotografska pomoćnika.

Na Prvoj jugoslovenskoj izložbi u Splitu 1926. godine nagrađen je Počasnom diplomom sa bronзанom kolajnom, a na prestižnoj međunarodnoj izložbi (Exposition du confort moderne) u Parizu 1932. godine zlatnom medaljom.

Stopama svojih predaka Lidija Laforest Čukvas zagazila je u umjetničke vode u kojima je bila jednako uspješna kao i njeni preci. „Velika dama iz svijeta umjetnosti“ bila je poznata grafičarka, dizajnerka i fotografkinja. Još u srednjoj školi opredijelila se za umjetnost, upisavši Obrtnu školu, Grafički odjel u Zagrebu, a zatim Akademiju primijenjene umjetnosti, u Zagrebu, gdje stiče zvanje akademsko slikara primijenjenog smjera. Nakon očeve smrti, da bi mogla profesionalno nastaviti njegov posao, polaže majstorski ispit iz fotografije.

Čitav svoj radni vijek provela je kao samostalna umjetnica. Radila je kompletni grafički dizajn kongresnih materijala. Na Zagrebačkom velesajamu je nekoliko godina projektovala i likovno oblikovala izložbene prostore. Bila je autorka idejnih rješenja za grbove Herceg Novog, Tivta i Kotora. Radila je dizajn za proizvode kozmetičke fabrike „Neva“ iz Zagreba. Oblikovala je i propagandni materijal za Turistički savez Hrvatske i Turistički savez Boke Kotorske. Svojom umjetničkom rukom opremila je niz knjiga. Radila je i na filmu. Bila je član ULUPUH-a i učestvovala je na velikom broju kolektivnih izložbi, a svoju retrospektivnu izložbu imala je 2013. godine u zagrebačkoj galeriji

„Karas“. Lidija Laforest ovako je govorila o umjetnosti: „Za mene je umjetnost bila potreba mojeg bića, a ako me pitate na široj društvenoj razini zašto nam je umjetnost bitna – zato što nas oplemenjuje.“ Ona je bila plemenita, prefinjena, nenametljiva. Mi u Pomorskom muzeju Crne Gore pamtićemo je i po donacijama koje su u nekoliko navrata obogatile naše zbirke u vidu 396 staklenih negativa, sa kraja 19. i iz prvih decenija 20. vijeka, zatim foto-album narodnih nošnji, autorski rad Franca Laforesta, 56 fotografija Feliksa Laforesta, kao i umjetničku sliku, porodični portret „Mali Franc Laforest u majčinom skutu“, rad nepoznatog bečkog autora iz sredine 19. vijeka.

Odlaskom Lidije Laforest 2016. godine ostala nam je obaveza da sačuvamo sjećanje na njenog djeda, jednog od prvih fotografa u Boki, kao i da veliko i neprocjenjivo kulturno blago koje je ostalo iza ove umjetničke porodice stručno čuvamo i prezentujemo. Na izložbi „Boka Kotorska okom fotografa Laforesta“ prikazujemo fotografije koje su izvorno sačuvane na staklenim negativima nastalim u prvih tridesetak godina 20. vijeka.

Od nastanka fotografije, pa do danas, posebno mjesto zauzimaju fotografski negativni kao izvorna građa na kojoj je zabilježena prošlost. Negativi su unikatne fotografske slike nastale u fotografskoj kameri iz koje je nakon hemijske obrade: razvijanja i fiksiranja, moćće dobiti fotografiju i nakon veoma dugog vremenskog perioda.

Termin *stakleni negativ* obuhvata više vrsta ploča koje se razlikuju po emulzijama, a koje mogu biti albuminske, kolodijumske i želatinske. Na staklenu je ploču u početku kao vezivo nanošen albumin, zatim kolodijum, a na kraju želatin. Prvi uspješan proces dobijanja fotografije na staklu izveo je Klod Abel Ni-jeps (Claude Abel Niépce) i objavio ga 1848. godine. Staklene ploče premazivane su mješavinom bjelanca i kalijumovog jodida. Rezultat je bio da su negativni

imali jasno vidljive detalje, ali ekspozicija je predugo trajala, od 4 do 15 minuta, pa nije bila prihvatljiva za snimanje portreta.

Već 1951. godine Frederik Skot Arčer primjenjuje postupak s vlažnom kodijumskom emulzijom. Tako pripremljena ploča morala se eksponirati dok je mokra, pa se zato uvriježio naziv „mokra ploča“. Prednost je bila što se značajno skratilo vrijeme ekspozicije, između nekoliko sekundi i tri minuta, ali je ploču bilo potrebno brzo tretirati u mračnoj komori, tako da se ova tehnika najčešće koristila u ateljeima.

Potom Ričard L. Medoks uvodi želatinske emulzije 1871. godine, omogućivši revolucionarni suvi postupak kojim je cjelokupan fotografski materijal bio unaprijed pripremljen za korišćenje. Ovim postupkom fotograf nije morao nositi na teren preglomaznu opremu potrebnu za rad u mračnoj komori.

Gotove staklene ploče spremne za fotografisanje počele su se nedugo zatim industrijski proizvoditi, a već 1880. godine otpočela je njihova proizvodnja naveliko.

Karakteristike suvih staklenih negatifa ostale su nepromijenjene, uz izuzetak primjene različitih emulzija osjetljivih na veći ili manji spektar boja.

Monohromatski stakleni negativi sastoje se od podloge, tj. staklene ploče i fotosenzibilne emulzije. Nositelj emulzije kod takvih negatifa je visokokvalitetna bezbojna staklena ploča ravno odrezanih ivica, debljine od 1 do 3 mm. Zbog čvršćeg prijanjanja fotosenzibilnog sloja na površinu, staklo se čistilo, poliralo i tretiralo posebnim premazima – tankim slojem želatina, razrijeđenim albuminom, kaučukom ili slojem topljivog stakla. S obzirom na to što su se proizvodili mašinski, sloj emulzije je ravnomjeran i tanak i proteže se do ivica podloge.

Suvi želatinski stakleni negativi imaju neutralnu boju zahvaljujući upotrebi srebrnih bromida i specifičnih razvijaača, a oblik i veličina čestica srebra u emulziji daju zasićenu neutralnu crnu boju. Naknad-

nim toniranjima negativi su mogli dobiti plavičasti, crvenkasti ili smeđi ton.

Prve emulzije bile su osjetljive isključivo na ultravioletni spektar radijacije. Početkom osamdesetih godina 19. vijeka zamijenile su ih ortohromatske emulzije osjetljive na ultravioletni, ljubičasti, plavi i zeleni spektar, a od 1906. godine na tržištu su prisutne panhromatske emulzije osjetljive na sve boje vidljivog spektra.

Od 396 negativa na staklu koje su izradili članovi porodice Laforest, a donirala Lidija Laforest Čukvas, za ovu priliku izdvojen je 131 negativ na staklu, koji obuhvata panoramske fotografije Boke Kotorske i njenog neposrednog zaleđa. Na fotografijama vidimo Boku u svoj svojoj ljepoti, fotografisanu u svim godišnjim dobima. Svjetlo pisci – porodica Laforest zabilježili su i ostavili za buduća pokoljenja ljepotu ne-taknute prirode Zaliva, srednjovjekovnu i savremenu arhitekturu, brodove na jedra i parobrode u kotorskoj luci. Obuhvaćena su gotovo sva mjesta Bokokotorskog zaliva fotografisana u prvim decenijama 20. vijeka, tačnije do 1929. godine.

Bokokotorski zaliv prikazan je na 26 negativa. Fotografije uglavnom prikazuju Kotorski zaliv fotografisan iz nekoliko pozicija i to najčešće iz Škaljara, zatim sa Vrmca, a najljepše su one koje su snimljene sa Krstca i Lovćena. Na nekoliko fotografija pruža se pogled na Risanski i Tivatski zaliv, snimljen sa Crkvice. Posebna vještina pokazana je na fotografiji koja obuhvata cijeli Bokokotorski zaliv. Izuzetna oštrina omogućuje da se vide naselja i arhitektura. Fotografije su nastajale tokom cijele godine, što se može vidjeti po rastinju i snijegu koji je zabilježen ne samo po obroncima planine koja Kotor okružuje, već je tih godina padao i u samom Kotoru.

Ljubav prema prirodi i čudesnim vrletima Lovćena zabilježena je na nekoliko fotografija koje prikazuju

lovćenske serpentine.

Fotografije koje prikazuju Kotor najbrojnije su i vjerovatno i najviše korišćene za razglednice. Prema oznakama na staklenim negativima odnose se na prvih trideset godina 20. vijeka. Kotor je prikazan iz različitim perspektiva. Najčešće je fotografisana kotorska riva, i to sa južne strane, što su ujedno i najuspjelije fotografije. Panorama obuhvata Gurdić sa bedemima, rivu, markat, Stari grad, a u pozadini su Plagenti sve do Sv. Ilije, preko puta Muo i Prčanj, dok fotografiju zaokružuju brda iznad Ljute, Orahovca i Perasta.

Stari grad je obuhvaćen u potpunosti, fotografisan iz svih uglova, kako unutar bedema tako i van njih. Pogled sa Vrmca na snijegom pokriven Kotor. Barka na moru ispred kotorske rive. Parobrodi u kotorskoj luci. Riva puna ljudi ispred Kneževe palate. Jedinstvena arhitektura Starog grada – kotorska vrata: Južna i Sjeverna, Katedrala Sv. Tripuna, Trg od oružja i Toranj, gradski park, stepenište na Gurdiću i ljudi na njemu, most na Gurdiću, palate Kotora. Fotografijama posebnu atmosferu daju ljudi, bilo u šetnji, žurbi, u razgovoru, ljudi zastali da se odmore.

Dobrota je fotografisana iz dvije pozicije: sa Vrmca i sa obronaka iznad Kotora, izuzimajući dvije fotografisane sa mora, koje prikazuju Palac Radoničića sa Crkvom Sv. Ilije i arhitekturu Dobrote. Panorama obuhvata dijelove Dobrote od Sv. Ilije do Sv. Mateje, kao i pogled na Sv. Iliju, a preko puta Muo i Prčanj.

Fotografije na kojima je prikazan Prčanj predstavljaju izuzetno lijepe razglednice koje bi se mogle koristiti i danas. Iz najboljih uglova prikazana je skladna arhitektura Prčanja. Ma iz kog ugla slikano uvijek je dominantan Bogorodičin hram i Crkva Sv. Nikole, kao najreprezentativniji objekti. Razučeno mjesto obuhvaćeno je u cjelosti u nekoliko fotografija.

Perast je takođe fotografisan sa nekoliko pozicija: pogled sa mora ili otoka na peraške palate, panorama fotografisana sa istočne i zapadne strane Grada.

Panorama fotografisana sa zapada obuhvata i Gornji Stoliv, kao i Lovćen sa svojim najvišim vrhovima. Dvije fotografije koje prikazuju stanovnike i arhitekturu Perasta. Iz samog grada, odnosno sa njegovih strmih padina, fotografisani su Gospa od Škrpjela i Sv. Đorđe iz pozicije koja pruža prelijep pogled na tjesnac Verige i Tivatski zaliv. Jedna fotografija prikazuje panoramu Perasta fotografisanu sa Veriga, iznad Crkve Gospe od Anđela.

Fotografija na kojoj se vidi Risan snimljena je iz „ptičije“ perspektive, sa velike visine iznad risanske luke u kojoj su usidreni brodovi, međutim na ovoj fotografiji otvara nam se jedinstven pogled na Risanski i Tivatski zaliv, peraške otoke i tjesnac Verige. Ostale fotografije Risna prikazuju grad u segmentima i to Dom slijepih, bolnicu i manastir Banju.

Pored razglednica, Atelje „Laforest“ izrađivao je i čestitke za prigodne praznike, a pozadina su bile fotografije predjela. Na po jednoj fotografiji prikazana su i druga mjesta u Boki Kotorskoj, kao Donja Lastva, Lepetani, Herceg Novi, odnosno ulazak u zaliv, tvrđava Oštra, odmorište Crkvice, Špiljari, Pestingrad...

Ja, koja sam privilegovana da svakodnevno prisustvujem čaroliji zvanoj Boka, da uživam u bojama i mirisima Zaliva, sa pijetetom se divim umjetničkoj porodici Laforest, koja je uspjela da na početku 20. vijeka zabilježi tu istu čaroliju. Njihove crno-bijele fotografije su zabilježile boju zaliva, atmosferu, skladnost arhitekture, ljude u poslu ili šetnji, sve ono što danas sa svom naprednom fotografskom tehnikom mogu samo odabrani. Ne mogu ni da zamislim koliko je bilo potrebno vještine, strpljenja, napora da se sva ta komplikovana fotografska oprema iznese na vrh Lovćena ili po strmim padinama Vrmca ili obroncima iznad Dobrote, vodeći pritom računa o dobu dana i godišnjem dobu, kako bi se iskoristila najbolja moguća svjetlost, čiji efekti su na fotografijama očigledni.

Jelena Karadžić

Literatura

Abramović, Radojka, „Velika dama iz svijeta umjetnosti“, *Hrvatski glasnik*, godina XV, br. 144, travanj, 2017. str. 30–34.

Đurić, Maja, *Istorija fotografije Crne Gore od 1840. do 1940. godine*, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, Posebna izdanja, knjiga 102, Odjeljenje umjetnosti, knjiga 31, Podgorica, 2013.

Gamulin Ljubo, Kiseljak Meter Nena, „Suhi želatinski negativi na staklu – povijest, čuvanje i digitalizacija“, *Godišnjak Hrvatskog restauratorskog zavoda 7*, Zagreb, 2016, str. 299–306.

Grčević, Nada, „Franz Thiard de Laforest (1838.-1911.) autor knjige 'Die Bocche di Cattaro', 1898“, *Peristil*, vol. 46, № 1, Zagreb, 2003, str. 105–118.

Grčević, Nada, „Franz Thiard de Laforest, autor fotografija i teksta u knjizi o Splitu (1878)“, *Peristil*, vol. 45, № 1, Zagreb, 2002, str. 167–182.

Gržina, Hrvoje, „Negativi u zbirkama fotografija – povijest, identifikacija, obrada i zaštita“, *Arhivski vjesnik*, vol. 53, No. 1, Zagreb, 2010, str. 63–84.

Kovačec, Deana, „Standardni postupci u obradi i zaštiti zbirki fotografija“, *Arhivski vjesnik*, Hrvatski državni arhiv, vol. 48, №1, Zagreb, 2005, str. 69–82.

Netaj, Zorica, „Počeci fotografije 1839–1900“, *Arhiv, časopis Arhiva Srbije i Crne Gore* 1–2, 2003, str. 54–61.

Pejović, Snežana, „Prvi fotografi u Kotoru“, *Godišnjak Pomorskog muzeja XVI–XVII*, Kotor, 1993–1994, str. 219–233.

**KATALOŠKI
PREGLED**

Prčanj

Dimenzija: 18 x 13 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Nepoznati predio

Dimenzija: 12 x 9 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Perast

Dimenzija: 12 x 9 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Pogled na Crkvu Sv. Mateja

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Zidine i Stari grad Kotor s juga

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Gurđić

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: Kotor, Foto Laforest, 1920.

Sjeverna vrata

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema

Čestitka za Uskrs sa zecom i jajima, u pozadini kotorska riva

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Dobrota

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: Dobrota, Foto Laforest.

Parobrod u kotorskoj luci

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: Kotor.

Prčanj

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: Prčanj.

Čestitka za Uskrs sa zecom i jajima

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Kotorski zaliv

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: Kotorski zaliv.

Kotorski zaliv

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: Nutarnji Bokokotorski zaliv, Foto Laforest, Kotor, 1929.

Kotorski zaliv

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Kotorski zaliv pod snijegom

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Kotorski zaliv

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Kotorski zaliv

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Verige, pogled iz Perasta

Dimenzija: 16,5 x 12,5 cm

Oznaka na staklenom negativu: G. Laforest, Cattaro, Perasto.

Risan, Dom slijepih

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: Risan.

Risan, bolnica

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Gurdić

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Perast

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: 46 Perast; Foto Laforest 1929.

Most na Škurdi, Sjeverna vrata

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Bokokotorski zaliv fotografisan sa Lovćena, Ti-vatski zaliv, Stratioti i Prevlaka

Dimenzija: 16,5 x 12,5 cm

Oznaka na staklenom negativu: G. Laforest, Cattaro, Les Bouches de Cattaro vue du Lovcen; Montenegro, Partie sci der Grotte con Krstac.

Dva otoka, Perast

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: Perast, Gospa od Škarpjela; Foto Laforest.

Ulaz u Boku Kotorsku, fotografisan iz Herceg Novoga

Dimenzija: 16,5 x 12,5 cm

Oznaka na staklenom negativu: L entrée dans les bouches de cattaro; foto G. Laforest 1927 Cattaro, pomnožavanje zabranjeno.

Kotor

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: Kotor.

Tvrđava, Oštro

Dimenzija: 15x10 cm

Oznaka na staklenom negativu: Rt Ostra kod ulaza u Boku; G. Laforest, pomnožavanje zabranjeno.

Put ka Dobroti, u pozadini Palac Radoničića

Dimenzija: 12 x 9 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Parobrod u kotorskoj luci

Dimenzija: 12 x 9 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Prčanj

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: Prčanj.

Most, Gurdić

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: G. Laforest, Kotor; Kotor – Gurdić.

Most od Benova

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: Kotor, G. Laforest.

Risan

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: Risan.

Manastir Banja, Risan

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Gradsko kupatilo

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Gurdić

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: Kotor.

Boka Kotorska, fotografisano sa Krstca

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: Foto Laforest;

Odmorište Crkvice

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: Odmorište Crkvice.

Kotor

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Kotorska riva

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: Kotor.

Serpentine

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: ima natpis nečitljiv.

Serpentine

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Kotorska riva

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Luka Kotor

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Kotorski zaliv

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: Kotorski zaliv.

Luka Kotor

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Dobrota, Sv. Ilija

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: 98 Sv. Ilija Dobrota; Foto Laforest 1929.

Kotor

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Muo

Dimenzija: 16 x 12 cm

Oznaka na staklenom negativu: Mulla;

Dobrota, Sv. Ilija

Dimenzija: 16,5 x 12 cm

Oznaka na staklenom negativu: DOBROTA; Partie von Dobrota Fotografie von Franz Laforest in Cattaro 1908.

Risan

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Prčanj, 1927.

Dimenzija: 18 x 13 cm

Oznaka na staklenom negativu: Prčanj, Laforest, Kotor, 1927.

Zaliv fotografisan sa Lovčena

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: Kotorski zaljev – serpentine za Lovćen, Foto Laforest.

Zaliv i serpentine

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Prčanj

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Serpentine

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Kotorski zaliv s Lovčena

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: Kotorski-zaliv, Kotorski zaliv 1929, Ispis na papiru nečitak.

Pogled na Dobrotu i Prčanj

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Kotor (kolorisana)

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: Kotor, Foto Laforest 1929.

Donja Lastva

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Kotorski zaliv

Dimenzija: 16,5 x 12 cm

Oznaka na staklenom negativu: G. Laforest – Cattaro; 1927; Le Canal de Cattaro.

Kotorski zaliv (kolorisan)

Dimenzija: 16,5 x 12 cm

Oznaka na staklenom negativu: La buje von Cattaro; G. Laforest Cattaro.

Perast (kolorisana)

Dimenzija: 16,5 x 12 cm

Oznaka na staklenom negativu: Perasto; G. Laforest Kotor;

Pogled sa Crkvice

Dimenzija: 16,5 x 12 cm

Oznaka na staklenom negativu: Pogled sa Crkvice.

Peraški otoci

Dimenzija: 16,5 x 12 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

TABLA SA NATPISIMA

Dimenzija: 16,5 x 12 cm.

Kotorski zaliv

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Crnogorski put iz Kotora

Dimenzija: 16,5 x 12 cm

Oznaka na staklenom negativu: Kotor, Kattaro mit beiden Serpentinstrassen nach Montenegro; G. Laforest – Kotor, pomnožavanje zabranjeno; G.Laforest Kattaro.

Pogled sa Lovćena, Pestingrad i Prčanj

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Lepetane

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Dobrota, Muo, Prčanj

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Pogled na zaliv

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Serpentine i Škaljari pod snijegom

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Plagenti, Sv. Ilija (kolorisana)

Dimenzija: 16 x 12 cm

Oznaka na staklenom negativu: Foto G. Laforest, Cattaro 1927.

Palata Grgurina

Dimenzija: 16 x 12 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Pogled sa Lovčena na Kotorski zaliv

Dimenzija: 16 x 12 cm

Oznaka na staklenom negativu: Canal von Cattaro von der Hochstrasse gesehen.

Pestingrad

Dimenzija: 16 x 12 cm

Oznaka na staklenom negativu: Cattaro der Pestingrad, G. Laforest, Cattaro.

Prčanj

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Kotor sa puta za Vrmac, pod snijegom

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Kotorski zaliv fotografisan sa Lovčena

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: Zaliv Kotorski,
Foto Laforest 1929.

Pestingrad

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: Pestingrad, Foto
Laforest 1929.

Barka ispred Kotora

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Prčanj

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: Prčanj.

Prčanj (kolorisana)

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: Prčanj.

Prčanj

Dimenzija: 15 x 11,5 cm

Oznaka na staklenom negativu: Prčanj.

Prčanj

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: Prčanj.

Dobrota i Prčanj (kolorisana)

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: Dobrota i Prčanj,
Foto Laforest 1929.

Muo i Dobrota (jedva vidljiva)

Dimenzija: 18 x 13 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Risan, Risanski zaliv, peraški otoci i preko Veriga dio Tivatskog zaliva
 Dimenzija: 30 x 24 cm
 Oznaka na staklenom negativu: nema.

Pogled sa Vrmca na Šuranj i Škaljare
 Dimenzija: 30 x 24 cm
 Oznaka na staklenom negativu: nema.

Katedrala
 Dimenzija: 16,5 x 12 cm
 Oznaka na staklenom negativu: nema.

Vrata od Gurdića
 Dimenzija: 15 x 10 cm
 Oznaka na staklenom negativu: Kotor, Foto Laforest, 1929.

Kotor, arhitektura, detalj
 Dimenzija: 15 x 10 cm
 Oznaka na staklenom negativu: Kotor, G. Laforest, Kotor.

Perast (kuća Balović)
 Dimenzija: 12 x 9 cm
 Oznaka na staklenom negativu: nema.

Sjeverna vrata

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: Kotor.

Kotorski zaliv, na jednom negativu dvije fotografije: serpentine prema Lovčenu i cijeli Kotorski zaliv

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Trg od oružja

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: Kotor – Toranj, Foto Laforest, 1930.

Trg od oružja

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: G. Laforest – Kotor, Pomnožavanje zabranjeno. Kotor, Trg od oružja.

Palata Drago

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Kotor

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Kotor

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

**Pogled na Prčanj, fotografisano iznad
Crkve Sv. Mateja**

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Gurdić

Dimenzija: 16,5 x 12 cm

Oznaka na staklenom negativu: Cattaro,
Partie beim Gordicchio Shor, 1905; Photog-
raphie von Fr.

Skale kod Gurdića

Dimenzija: 16,5 x 12 cm

Oznaka na staklenom negativu: Cattaro,
Stiege im Godcichi Viertel.

Park u Kotoru

Dimenzija: 16,5 x 12 cm

Oznaka na staklenom negativu: Partie im
Casinogarten. Fotografie von Franz Laforest
in Cattaro. 1909.

Sat-kula

Dimenzija: 18 x 13 cm

Oznaka na staklenom negativu: Kotor, foto
Laforest 1929.

Špiljari

Dimenzija: 16 x 12 cm

Oznaka na staklenom negativu: Schlucht von Spiljari.

Dobrota

Dimenzija: 30 x 24 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Kotor (kolorisana)

Dimenzija: 30 x 24 cm

Oznaka na staklenom negativu: Cattaro, Westseite aufgenommen vom Vermos; G. Laforest, umnožavanje zabranjeno, uz donju ivicu nalijepljeno: Westseite aufgenommen vom Vermac, 1902, photografic von Franz Laforest.

Kotor

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: Kotor.

Kotorski zaliv

Dimenzija: 30 x 24 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Gurdić, sa bedemima

Dimenzija: 29,5 x 23,5 cm

Oznaka na staklenom negativu: Pri dnu zalijepljena papirna traka na kojoj piše: Cattaro Partie Gordicchio For 1905. Photographie von Franc Laforest in Cattaro. Na ploči piše u donjem lijevom uglu: CATTARO PARTIE DU GORDICCHIO. Desni donji ugao piše: PHOTOGRAPHIE DE G. LAFOREST, KOTOR POMNOŽAVANJE ZABRANJENO.

Kotor

Dimenzija: 30 x 24 cm

Oznaka na staklenom negativu: G. Laforest, Kotor, Pomnožavanje zabranjeno, 1927, Kotor sa juga.

Kotor

Dimenzija: 30 x 24 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Kotor pod snijegom

Dimenzija: 29,5 x 23,5 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Pogled na stari crnogorski put pod snijegom

Dimenzija: 29,5 x 23,5 cm

Oznaka na staklenom negativu: Cattaro nordseite, Fotografice von Franc Laforest in Cattaro, nečitka godina.

Kotor sa okolinom

Dimenzija: 30 x 24 cm

Oznaka na staklenom negativu: 1905, Fotografic von Franz Laforest in Cattaro.

Kotorski zaliv

Dimenzija: 30 x 24 cm

Oznaka na staklenom negativu: G. Laforest, umnožavanje zabranjeno, 1927.

Panorama kotorskog zaliva – južna strana

Dimenzija: 30 x 24 cm

Oznaka na staklenom negativu: Lijevi ugao: G. Laforest – Kotor, Pomnožavanje zabranjeno, uz donju ivicu piše: Panorama des Golfes von Cattaro südseite.

Luka Kotor

Dimenzija: 12 x 9 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Kotor slikan iznad Šuranja (kolorisana)

Dimenzija: 30 x 24 cm

Oznaka na staklenom negativu: Cattaro südseite, 1905, Franz Laforest fotografic in Cattaro.

Perast

Dimenzija: 30 x 24 cm

Oznaka na staklenom negativu: G. Laforest, Kotor, Pomnožavanje zabranjeno, 1927. Perast.

Perast

Dimenzija: 30 x 24 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Perast

Dimenzija: 30 x 24 cm

Oznaka na staklenom negativu: PERAST, Foto Laforest 1928.

Perast, Stoliv, Lovćen

Dimenzija: 30 x 24 cm

Oznaka na staklenom negativu: Perast, Stoliv, Lovćen, Foto Laforest 1928.

Otoci ispred Perasta sa pogledom na Verige

Dimenzija: 30 x 24 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Pogled sa Veriga na Perast

Dimenzija: 30 x 24 cm

Oznaka na staklenom negativu: Perasto, Photographie von Franz Laforest in Cattaro.

Prčanj

Dimenzija: 15 x 10 cm

Oznaka na staklenom negativu: nema.

Bokotorski zaliv fotografisan sa Lovćena

Dimenzija: 30 x 24 cm

Oznaka na staklenom negativu: nečitak natpis.

CIP - Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-9940-530-23-5
COBISS.CG-ID 36321808

Izložba "Boka kotorska okom fotografa Laforesta" je realizovana u saradnji sa Ministarstvom kulture Crne Gore u okviru Programa zaštite i očuvanja kulturnih dobara za 2018. godinu

Izdavač:
Pomorski muzej Crne Gore Kotor

Za izdavača:
Andro Radulović

Autor izložbe:
Jelena Karadžić

Lektor:
Jasmina Bajo

Pokrovitelj:
Ministarstvo kulture Crne Gore

Dizajn:
Marina Jovanović

Štamparija:
"GudCo", štamparija Perast

Tiraž:
150 kom

